

**Відділ освіти, молоді та спорту Пирятинської
міської ради Полтавської області
Пирятинський ліцей Пирятинської міської
ради Полтавської області**

Гуленко Людмила Миколаївна
вчитель української мови та літератури

**Використання інноваційних
технологій для розвитку творчих
здібностей учнів на уроках
української мови та літератури**

**Пирятин
2023**

**Гуленко Людмила
Миколаївна**

Вчитель української
мови та літератури
Пирятинського ліцею
Пирятинської міської
ради Полтавської
області
Стаж за фахом – 38
років

Методичний посібник демонструє важливість використання новітніх технологій на уроках української мови та літератури, які сприятимуть зростанню інтересу до навчання, розвитку творчих здібностей учнів для підготовки такої особистості, яка здатна брати участь у розв'язанні проблем, що постають перед нею у сучасному світі.

Посібник адресований учителям української мови та літератури закладів загальної середньої освіти.

Рецензенти: Оніщенко Н.О., керівник професійної спільноти вчителів української мови, української та зарубіжної літератури Пирятинської ТГ, вчитель української мови Пирятинського ліцею №4, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, старший вчитель

Легоненко С.М., вчитель української мови та літератури Пирятинського ліцею, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, учитель-методист.

Схвалено педагогічною радою Пирятинського ліцею Пирятинської міської ради Полтавської області (протокол № 01 від 17.01.2023)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК РІЗНОВИД АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ	7
1.1 Технологія критичного мислення	8
1.2 Інтерактивні технології	11
1.3.Новітні технології для формування комунікативної компетентності	15
РОЗДІЛ 2. ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ	18
2.1 На уроках української літератури	18
2.2. На уроках української мови	39
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54

ВСТУП

Найбільше щастя вчителя робити світ людям, гуманним, бо його покликання – творити Людину, всебічно та гармонійно розвинену, цілеспрямовану, позитивно налаштовану на повноцінне й цікаве життя.

Важливою складовою педагогічної діяльності нині стає взаємодія учителя з учнем, яка вимагає детального перегляду використовуваних педагогічних технологій, переорієнтації з пасивних форм навчання на активну творчу співпрацю, під час якої діти вчаться бути демократичними, вільно спілкуватися з товаришами та вчителем, критично мислити, приймати обґрунтовані рішення.

Особливої уваги потребують обдаровані діти, які мають значний природний потенціал.

Саме тому мене зацікавила тема: “Використання інноваційних технологій для розвитку творчих здібностей учнів на уроках української мови та літератури”

Сучасні інноваційні технології виробляють в учнів відповідальність за свою ділянку роботи, якість виконання завдань, розвивають їхню творчу уяву та естетичні почуття, сприяють активності школярів у здобуванні знань.

Мета досвіду: з'ясувати важливість інноваційних технологій для розвитку творчих здібностей учнів, звернути увагу на якість сучасних уроків української мови та літератури.

Відповідно до цього поставлено такі **завдання**:

- мотивувати учнів до вивчення нового матеріалу шляхом добору найцікавішої інформації;
- застосовувати різноманітні методи для стимулювання дослідницької діяльності учнів, їхньої творчої активності;
- формувати в учнів критичне мислення як різновид творчого;
- організовувати діяльність школярів у режимі співробітництва;
- розвивати розумову та емоційну активність учнів, їх творчі здібності, асоціативне мислення;
- сприяти удосконаленню грамотності учнів;
- розвивати навички зіставляти, аналізувати й не боятися висловлювати свої думки;
- використовувати інтерактивні методи навчання;

— застосовувати завдання і вправи, які б впливали на формування мовленнєво-комунікативних умінь.

Ця тема актуальна, бо сприяє позитивній мотивації учнів до пізнавальної діяльності, потребі в самопізнанні, самореалізації та самовдосконаленні; робить можливим оригінальний підхід до побудови структури сучасного уроку української мови та літератури; забезпечує умови для розвитку творчої особистості.

РОЗДІЛ 1. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК РІЗНОВИД АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Одним з найважливіших завдань, що стоять перед школою, є виховання творчої особистості з вільним від стереотипів мисленням, здатної сприймати дійсність під різним кутом зору. Сучасні діти приходять до школи з бажанням діяти, причому успішно. Їм подобається на уроках не просто слухати, а й активно співпрацювати: ставити запитання, обговорювати проблеми, брати інтерв'ю, приймати рішення, придумувати, фантазувати.

За цього підходу визначальними мають бути групова робота, учнівські диспути, рольові ігри, керовані дослідження, розігрування діалогів, ведення бесіди, розвиток уяви, творчих здібностей, самооцінювання, використання методу проєктів у роботі передусім з найобдарованішими школярами. Сучасні інноваційні технології виробляють в учнів відповідальність за свою ділянку роботи, якість виконання завдань, розвивають їх творчу уяву та естетичні почуття, сприяють активності школярів. Якщо педагог постійно організовує на уроках таку

діяльність, то навчання буде успішним, а здобуття знань – якісним.

Така організація педагогічної діяльності вимагає від учителя оволодіння новими методами роботи, впровадження нових технологій. Результатом навчання стає вже не тільки засвоєння знань, умінь і навичок, а розвиток творчих здібностей та формування основних життєвих компетентностей, які забезпечують успіх практичної діяльності.

Важливою ознакою такого підходу є гуманізм, увага та повага до школяра, позитивний запал, спрямований не лише на навчання, а й на розвиток особистості учня.

1.1 Технологія критичного мислення

Критичне мислення – це сукупність різноманітних педагогічних прийомів, які спонукають учнів до дослідницької творчої активності, створюють умови для усвідомлення ними матеріалу, узагальнення одержаних знань, спрямованих на розвиток самостійного свідомого мислення. Про потребу розвивати критичне мислення говорили в різний час відомі педагоги та

психологи: Д. Дьюї, Ж. Піаже, А. Кроуфорд, Л. Києнко-Романюк, Л. Виговський, О. Тягло та інші.

Використання цієї технології допомагає педагогу навчити дітей розмірковувати, взаємодіяти між собою, спілкуватися, слухати і чути інших, а дитині допомагає не тільки оволодіти певним обсягом знань, а й сприяє розвиткові його особистості, навчає того, як у подальшому житті використовувати набутий досвід.

Мета технології:

- створювати сприятливі умови для творчого мислення учнів;
- формувати вміння ставити проблему;
- приймати самостійні рішення та чітко аргументувати свої думки;
- розвивати самостійність і комунікативні навички;
- виховувати колективізм, поважати ставлення до співрозмовника.

Основною формою організації навчального процесу в школах усіх типів був і залишається урок, який несе певний обсяг

інформації. Майстерність учителя полягає в тому, щоб застосувати такі методи та прийоми, щоб учні не тільки змогли сприйняти та засвоїти інформацію, але й навчилися критично мислити.

У цьому мені допомагають інноваційні технології, які сприяють формуванню в учнів найважливіших життєвих компетентностей та розвивають творчі здібності.

Під час використання сучасних технологій важливе значення має мотивація навчальної діяльності. Учні мають усвідомити, навіщо їм потрібне вивчення цієї теми. Мотивація чітко пов'язана з темою уроку, вона психологічно готує учнів до її сприйняття, налаштовує їх на розв'язання певних проблем. Не менш важливим етапом уроку є рефлексія. Саме тут підводиться підсумок отриманих знань і встановлюється зв'язок між тим, що вже відомо, і тим, що знадобиться їм у майбутньому.

Серед методик, які допомагають сформувати та розвинути критичне мислення, я використовую такі: "Мозкова атака", "Читання з передбаченням", "П'ятихвилинне есе", "Тронування", "Кубування», "Стратегія позначок", "Асоціативний куц", "Сенкан".

1.2.Інтерактивні технології

Дуже важливе значення для розвитку творчих здібностей учнів належить інтерактивним технологіям навчання.

Погоджуюся з характеристикою інтерактивних технологій навчання О.Пометун та Л.Пироженко, які вважали, що це така організація навчальної діяльності, за якої неможлива неучасть школяра у колективному процесі пізнання: тому що кожен учень має конкретне завдання, за яке він повинен публічно прозвітувати, або від його діяльності залежить якість виконання поставленого перед групою та перед усім класом завдання. Інтерактивні технології включають у себе чітко спланований очікуваний результат навчання.

В учнів Пирятинського ліцею великою популярністю користуються різноманітні технології.

Технології кооперативного навчання (робота в парах, групах постійних і змінюваних): “Синтез думок”, “Діалог”, “Пошук інформації”, “Спільний проєкт”.

Використовуючи ці методи, розвиваю в дітей уміння та навички працювати в команді, колегіально вирішувати спільні завдання, досліджувати те чи інше питання, працювати

з різними джерелами інформації. Так формуються комунікативні та мотиваційні компетентності. Теми проєктів обираємо разом з дітьми за їхнім бажанням. З учнями 6 класу працюємо над проєктом “Частини мови”, дев’ятикласники обирають “Складне речення” (з мови) або “Творчість письменників-земляків” (з літератури), в 11 класі діти люблять проєкти за творчістю письменників (“Зачарований Десною”, “Ти знаєш, що ти – людина?”, “Душі криниця”)

Технології колективно-групового навчання: “Мікрофон”, “Мозковий штурм”, “Навчаючи – учусь”, “Дерево рішень”. За допомогою цих технологій намагаюся розвивати творче мислення школярів, самостійність суджень, вміння знаходити нові способи розв’язання проблем. Застосовую їх на уроках української мови та літератури не тільки у старших класах, але й у середніх, учні 5-8 класів дуже люблять об’єднуватись у групи для подальшої співпраці, активно відстоюють свою позицію, учаться зважати на думку товариша.

Технології ситуативного моделювання – це навчання з використанням гри, тобто моделювання подій, явищ, виконання певних ролей. Учитель в ігровій моделі виступає як інструктор, суддя, тренер,

консультант. Ігрова модель може бути різною: “Спрощене судове засідання”, “Громадські слухання”, “Драматизація”.

Ці технології дають можливість висловлювати свої думки, самостійно обирати власну роль, створювати проблемну ситуацію, шукати шляхи її розв’язання.

Дуже важливо продумати вихід дітей з ролей. Для цього проводжу детальне обговорення ситуації, щоб учні поділилися враженнями, як вони почували себе в тій чи іншій ролі. Ці технології пропоную на уроках української літератури у 9 – 11 класах. Учням значно цікавіше вивчати художній твір, використовуючи такі нетрадиційні методи та прийоми, адже вони самі стають активними учасниками процесу. Наприклад, у 10 класі проводимо судове засідання “Чіпка – злочинець чи жертва?”, У 9 класі – прес-конференцію “Зустріч з Іваном Котляревським та його героями”.

Технологія опрацювання дискусійних питань сприяє розвитку критичного мислення, дає можливість визначити власну позицію, формує навички відстоювати власну точку зору. Це: “Метод ПРЕС”, “Зміни позицію”, “Дебати”.

Пізнавальні, дослідницькі, творчі вміння виробляються саме завдяки застосуванню таких методів під час вивчення української літератури у старших класах. Аналізуючи образ-персонаж, учні досліджують його риси характеру, його думки, вчинки, часто результати своєї роботи представляють від першої особи. Наприклад, “Я – Ярема Галайда” (9 клас), “Я – Григорій Многогрішний” (11 клас), “Я – Маруся Кайдашиха” (10 клас). Це дає їм можливість співпереживати, відстоювати позицію героя або його вустами давати характеристику суспільству, у якому живе герой.

До того ж, часто використовую власні мультимедійні презентації на уроках мови та літератури. Це викликає живий інтерес в учнів, покращує процес засвоєння матеріалу, унаочнює пізнання, сприяє розвитку їхнього творчого потенціалу, заохочує школярів до створення власних презентацій.

Розвиток творчих здібностей відбувається в процесі всіх видів діяльності на уроці та в позаурочний час, бо учень повинен навчитися виконувати не тільки найпростіші завдання, але й складні – творчі. Творчі види робіт є найважливішими, тому що готують дитину до подальшого освоєння світу, де на неї чекає постійне розв’язування

нестандартних завдань, яке поставить перед нею життя. Тому намагаюся вже з 5 класу привчити учнів до різноманітних творчих завдань, влаштовую творчі п'ятихвилинки, творчі замальовки, особливо діти люблять писати твори– перевтілення, наприклад: “Я – сніжинка”, “Я – соняшник”, “Я – ромашка” та інші. Старшокласники надають перевагу завданням, коли потрібно змінити кінцівку твору, продовжити думку автора або змінити характер героя. Такі види робіт не тільки розвивають творчі здібності учнів, а й примушують їх замислитися над поведінкою героїв та шляхами вирішення тих чи інших проблем, вчать знаходити вихід із різних ситуацій, а отже, формують життєві компетентності.

1.3. Новітні технології для формування комунікативної компетентності

Комунікативна компетентність – необхідна умова життєтворчості школяра. Адже вміння спілкуватися повинно стати невід’ємною рисою життя людини XXI століття, а розвиток мовлення має набути статусу провідного принципу навчання рідної мови.

Розвивати мовлення учнів – складне та творче завдання, тому що воно формується протягом усіх років навчання. Проте провідна роль належить урокам розвитку мовлення, на яких я намагаюся враховувати взаємозв'язок усіх видів мовленнєвої діяльності: слухання, говоріння, читання, письмо, а також усі якості гарного мовлення: точність, ясність, чистоту, багатство словникового запасу, змістовність, виразність, грамотність. Діти вчаться писати твори-есе, пейзажні етюди, власні поетичні доробки. Кожному дається можливість висловити свої роздуми і почути зауваження чи схвалення однокласників. Така робота передбачає напружену діяльність думки й пам'яті, а відтак залишає глибокий слід, допомагає розвивати мислення, почуття життєрадісності, самодостатності, розширює світогляд, розвиває естетичні смаки.

І як наслідок – учні Пірятинського ліцею здобувають перемоги в олімпіадах, Міжнародних конкурсах: мовознавчому імені Петра Яцика, мовно-літературному імені Тараса Шевченка та різноманітних творчих конкурсах, таких як: Обласний конкурс дитячої казки “Місце, де співає серце”, Всеукраїнський конкурс учнівської творчості “Заради честі, миру і майбутнього України”(присвячений українським

добровольцям), Всеукраїнський конкурс учнівської творчості “Народ мій є! Народ мій завжди буде! Ніхто не перекреслить мій народ” та Міжнародний фестиваль-конкурс учнівської та студентської творчості “Змагаймося за нове життя!”(присвячений Лесі Українці).

Отже, у процесі своєї роботи я переконалася, що лише вдале використання інноваційних технологій дає змогу формувати життєві компетентності та розвивати творчі здібності учнів, а це потужний потенціал у виборі подальшого життєвого шляху.

“Учитель – це той же вчений, але у своїй особливій лабораторії, де він, всебічно вивчаючи учнів, невпинно творить, веде пошуки найдосконаліших методів проектування долі і душ людських”. (Борис Патон)

РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ

2.1 На уроках української літератури

Наталка Полтавка з однойменної п'єси І.П.Котляревського - як уособлення найкращих рис українських жінок

9 клас

Мета. Охарактеризувати образ Наталки Полтавки, зіставляючи його з образами відомих українок, розвивати спостережливість, образне мислення, вміння відстоювати власну позицію, робити висновки та узагальнення; виховувати почуття гордості за українців, які залишили свій слід в історії, любов до української літератури й театру.

Тип уроку. Урок – відкриття.

Обладнання: Презентація “Видатні жінки України”, портрети видатних жінок України, п'єса І. П. Котляревського “Наталка Полтавка”.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності.

Вчитель. Видатний український драматург Іван Карпенко–Карий писав: “Багато води утекло в море забуття; в протяг такого довгого часу тисячі драматичних п’єс спочивають вічним сном, забуті навіки, а “Наталку – Полтавку” вивчили напам’ять мало не всі слухачі... Здавалось би, й “Наталці” пора спочити, а вона невгамовно лунає на сцені дивно милими піснями і буде лунати довго-довго...» І справа тут, мабуть, не лише в пісні, а в постаті героїні, яка, попри всі звичаї та загрози, рішуче виступила на захист свого щастя. І це тоді, коли навіть коханий

відступився, рідна мати примушує та просить, коли владний пан погрожує!

А як часто сучасні дівчата відмовляються від свого щастя заради багатства?

Тож сьогодні ми спробуємо розглянути образ Наталки через призму образів видатних українок, щоб довести всім, що за свою мрію треба боротися, що робити добро ніколи не пізно, як і визнавати свої помилки. А також покажемо глибокий розум, працьовитість, оптимізм, почуття гідності, наполегливість та інші моральні якості українських жінок.

III. Оголошення теми та мети уроку.

Очікувані результати:

— дізнатися більше про видатних жінок України різних епох,

— співставити їхнє життя з життям Наталки–Полтавки,

— усвідомити, що Наталка–Полтавка уособлює найкращі риси українських жінок.

IV. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу

Характеристика образу Наталки через

призму образів інших відомих жінок–українок.

Вчитель. Як багато можуть зробити жінки для своїх рідних, коханих, друзів, своєї країни чи всього світу?

- Чи знаєте ви жінок-українок, які залишили свій слід в історії країни?

Учні демонструють портрети видатних українок: Марусі Чурай, княгині Ольги, Катерини Білокур, Ліни Костенко, Віри Холодної, Лесі Українки, Марії Заньковецької, Олени Пчілки, Соломії Крушельницької, Ніни Матвієнко, Раїси Кириченко, Марка Вовчка, Оксани Петрусенко, Роксолани, Мотрі Кочубей, Олени Теліги, Насті Скоропадської, Ади Роговцевої, Руслани, Джамали, Олени Глинської, Анни Ярославни – королеви Франції та багатьох інших.

Учитель. На попередньому уроці ми підготували план до характеристики образу Наталки–Полтавки. Тож давайте, аналізуючи цей образ, водночас прослідкуємо, що спільного має Наталка та інші відомі жінки–українки: чи то жіночу долю, чи прагнення відстояти свої погляди, чи величезне кохання аж до самопожертви, чи любов до пісні та України.

Орієнтовний план до характеристики образу Наталки

I. Наталка – народний ідеал української жінки.

II. Портрет і зовнішність героїні.

III. Риси характеру.

1. Чесність і сердечна чистота.
2. Глибокий розум.
3. Цілеспрямованість.
4. Велика сила кохання.
5. Готовність на самопожертву.
6. Духовне багатство.
7. Працьовитість.
8. Рішучість.
9. Винахідливість.
10. Любов до матері, до родини.
11. Шанобливе ставлення до старших.
12. Любов до народної пісні.

IV. Наталка Полтавка – уособлення кращих рис українських жінок.

Цитатна характеристика героїні

Чесність і сердечна чистота

“Не багата я і проста, но чесного роду”,
“Хто живе чесно і годується трудами своїми,
тому і кусок черствого хліба смачніший од

м'якої булки, неправдою нажитої”.

Схожою у своїх вчинках була і є українська письменниця **Ліна Костенко**, яка завжди чесно говорила про все, що їй боліло в рідній країні. Вона ніколи не писала на замовлення влади і, коли потрібно було вибирати, чи пристосуватися до життя, чи на довгі роки канути в забуття, вона обрала останнє. А повернулася до читача тільки після Чорнобильської трагедії, щоб знову чесно розповісти про народну біду.

Глибокий розум і цілеспрямованість

У сцені першої зустрічі Наталки й Возного. Вона дуже обережно, вміло та вправно відхиляє всі “поползновенія” Возного.

Глибокий розум та дипломатичні вміння мала наша землячка **княгиня Ольга**, яка під час відсутності свого чоловіка Ігоря, а після його смерті сина Святослава вправно керувала

державою.

А ще одна українка Настя Лісовська, яку в усьому світі знають як **Роксолану**, завдяки своєму розуму не тільки не загинула в неволі, а ще й поряд із Сулейманом керувала Османською імперією, а кількість турецьких набігів на Україну в цей час значно зменшилося.

У всьому світі відома королева Франції – **Анна Ярославна**, донька Ярослава Мудрого, високоосвічена, розумна, цілеспрямована.

Велика сила кохання

“Я люблю Петра душею, він один владіє нею”, “Лучче умерти, як з немилим жити”.

Так сильно любила свого коханого Гриця Бобренка ще одна полтавка **Маруся Чурай**, вірила йому, чекала з походу, а дізнавшись про зраду, навіть хотіла накласти на себе руки.

Інша наша землячка, дочка генерального судді з Полтави Василя Кочубея, **Мотря Кочубей** заради свого коханого Івана Мазепи вирішує навіть втекти з дому, тому що батьки були проти їхнього шлюбу. Іван Мазепа був хрещеним батьком Мотрі й старшим за неї на 49 років.

Готовність на самопожертву

“Я сама не хочу за пана Возного: до сього силою мене ніхто не принудить. І коли на те іде, так знайте, що я вічно одрікаюся від Петра і за возним ніколи не буду”.

Не зважала на прохання та заборони рідних і **Леся Українка**, коли поїхала до коханого Сергія Мержинського, який помирав від туберкульозу. Не думала про себе, була готова на все, тільки б коханий залишився жити.

Ще одна жінка готова була пожертвувати собою заради кохання. Це **Варвара Рєпніна**. Познайомившись з Тарасом Шевченком вона до кінця життя допомагала йому, намагалася поліпшити умови перебування його на засланні, а потім, після заслання, не зважаючи на заборони, не відмовилась від нього й підтримувала в останні роки життя.

А **Марія Заньковецька** – перша в Україні Народна артистка – пожертвувала всім заради театру, залишила родину, яка її не розуміла, і повністю віддалася сцені. Вона одна з перших виконавиць ролі Наталки–Полтавки.

Працьовитість

“Не стижуся прясти, шити і носити воду”,
“Золото – не дівка! Наградив бог Терпелиху дочкою. Крім того, що красива, розумна, моторна і до всякого діла дотепна, – яке в неї добре серце, як вона поважає матір свою, шанує всіх старших себе, яка трудяща, яка рукодільниця, себе і матір свою на світі держить”.

Надзвичайно працьовитою була наша землячка з села Богданівка Пирятинського повіту Полтавської губернії **Катерина Білокур**. Вона могла годинами малювати свої улюблені квіти, не зважаючи ні на погоду, ні на осуд рідних, ні на власний стан здоров'я. Ім'я Катерини Білокур та її чарівні картини відомі в усьому світі.

Завжди відзначалася своїм працелюбством Народна артистка України, Герой України, співачка **Ніна Матвієнко**. Народилася в багатодітній сім'ї, виховувалася в інтернаті через бідкування родини й тільки завдяки своїй працелюбності досягла всеукраїнського та міжнародного визнання.

Рішучість і винахідливість

Наталка рішуче протистоїть Возному “Ви пан, а я проста, ви багатий, а я бідна, ви возний, а я простого роду”.

Яскравим прикладом є ще одна історична постать – наша землячка з-під Полтави мати майбутнього російського царя Івана Грозного

Олена Глинська. Після смерті чоловіка вона одноосібно керувала державою, сама вела переговори з іноземними дипломатами, зробила для країни більше, ніж чоловік, змогла уникнути багатьох змов.

Донька прилуцького орендаря **Настя Скоропадська** відзначалася сильним та рішучим характером, на відміну від свого слабовольного чоловіка гетьмана Івана Скоропадського. Тому саме вона керувала Гетьманщиною. Її називали “Настя-гетьманша”, або “Іван носить плахту, а Настя – булаву”

Любов до матері, до родини.

“Я покорюся вашій волі і для вас за першого жениха, вам угодного, піду заміж”.
“Вона добра у мене дитина, вона обіщала для мого покою, за першого жениха, аби б добрий, вийти заміж”.

Найбільшим своїм досягненням вважала родину ще одна наша землячка, полтавка, видатна кіноакторка Російської імперії епохи німого кіно **Віра Холодна**. На піку своєї популярності, дізнавшись, що її чоловік тяжко поранений у першій світовій війні, вона все покинула й поїхала до шпиталю, і перебувала там, поки криза не минула, фактично врятувавши йому життя. Багато уваги також приділяла своїм донькам.

Шанобливе ставлення до старших

“Шанує всіх старших себе”, “Всі матері приміром ставлять її своїм дочкам”. Ця риса традиційно властива багатьом українським жінкам.

Любов до народної пісні

Усі свої переживання виливає в піснях.

Надзвичайним талантом та любов'ю до пісні прославилися наші землячки **Раїса Кириченко** – Народна артистка України, Герой України та **Соломія Крушельницька** – за життя визнана найвидатнішою співачкою світу. А також переможці “Євробачення – 2004” **Руслана** та “Євробачення – 2016” **Джамала**.

V. Закріплення вивченого матеріалу

— Чи став наш урок для вас відкриттям? Чому?

— Які роздуми виникали у вас під час нашого обговорення?

— На основі ваших роздумів, почуттів, відкриттів напишіть есе (5 – 8 речень).

VI. Оголошення результатів навчальної діяльності

VII. Підсумки уроку.

— Чи досягли ми бажаних результатів?

— Чи цікаво було відкривати для себе невідомі сторінки історії?

— Чи змінилася у вас думка про жінок - українок?

— Які почуття переповнювали вас, коли ви дізнавалися про наших видатних землячок?

— Чи важко було порівнювати, зіставляти, аналізувати?

— Чи сподобався вам наш урок?

VIII. Домашнє завдання

Підготувати порівняльну характеристику образів Петра й Миколи, використавши Кола Вена.

Життєвий і творчий шлях Івана Яковича Франка

10 клас

Урок із використанням технології критичного мислення

Мета: розкрити велич геніального сина українського народу Івана Яковича Франка,

висвітлити багатогранність його таланту в найрізноманітніших галузях творчості, культурного й політичного життя, стимулювати учнів до пошукової діяльності; розвивати мислення, навички узагальнення своїх думок; перейнятися почуттям гордості від того, що Іван Франко – УКРАЇНЕЦЬ.

Тип-уроку: урок-дослідження.

Інтерактивні методи й прийоми: робота в групах, презентація проєктів, асоціативне гронування.

Обладнання: портрет І.Я.Франка, виставка його творів, таблиці “Поетичні збірки Івана Франка” та “Тематика прозових творів Івана Франка”, дослідницькі проєкти учнів, тестові завдання, підручник.

*Ми не можемо
назвати, мабуть, жодної
ділянки людського духу, в
якій би не працював Іван
Франко і в якій би він не
був великим.
Павло Загребельний*

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності.

Оголошення теми та мети уроку

“Життя прожити – не поле перейти”, – переконує народна мудрість. Здається, воно таке коротке. Що ж може встигнути зробити людина за цей час? Щоб відповісти на запитання, давайте звернемось до творчості геніального сина українського народу Івана Яковича Франка.

— Що ви очікуєте від сьогоднішнього уроку? (Запишіть це на листочках і прикріпіть на столі. У кінці уроку ми звернемось до ваших записів, щоб побачити, чи досягли ми бажаних результатів).

III. Актуалізація опорних знань

Ви вже не раз чули про Івана Франка, вивчали його творчість у молодших та середніх класах. Тому пропоную провести інтелектуальну розминку та пригадати якнайбільше про цю геніальну людину.

Інтелектуальна розминка

1. Хто прищепив Івану Яковичу любов до народної пісні? (Мати)

2. У якому творі Франко показав прекрасні Карпатські краєвиди та героїчний народ? (“Захар Беркут”).

3. Де народився Іван Франко? (Село Нагуєвичі).

4. Творчість якого письменника Франко вивчав протягом усього життя? (Тараса Шевченка)

5. Народний псевдонім Франка (Каменяр).

6. Бронзову фігуру Каменяра, що розбиває скелю, встановлено де й коли? (На Личаківському кладовищі у Львові, у 1933 році).

7. Хто автор пам’ятника Івану Франку на Личаківському цвинтарі у Львові? (Автор пам’ятника наш земля - пирятинець Сергій Литвиненко).

IV. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу

Учитель. Від смерті Шевченка ніхто з українців не здобув собі більшої слави та ширшого розголосу на всіх просторах України, як Іван Франко. Важко знайти у світовій літературі творця такого діапазону, яким був син галицького коваля.

1. *Проблемне питання.* Чи можна вважати Івана Франка генієм української літератури?

2. *Випереджувальне завдання.*

Для дослідження творчості Івана Франка учні за власним бажанням об'єдналися у 3 домашні групи: “Біографи”, “Літературознавці” і “Критики”. Наслідки своєї роботи старшокласники продемонструють у вигляді проєктів, які включатимуть презентації та завдання для інших груп.

3. *Презентація проєктів.*

1 група “Біографи” розповіли про основні події в житті Івана Франка, запропонували іншим групам хронологічну таблицю, процитували поезії біографічного характеру.

2 група “Літературознавці” проаналізували багатющу літературну спадщину Каменяра, для інших груп підготували таблиці “Збірки поезій І.Франка” та “Тематика прозових творів І.Франка”. Пролунали невмирущі рядки поезій, які найдужче сподобались старшокласникам.

Дослідники 3 домашньої групи “Критики” намагалися з'ясувати роль Івана Франка в українській та світовій літературі, значення народної творчості та театру в діяльності

письменника. Старшокласники знайшли багато висловлювань про Івана Яковича та його майстерність.

Учитель. Завдяки таким змістовним дослідженням, на уроці ми дізналися багато цікавого про життя та творчість геніального письменника Івана Яковича Франка. Тож спробуйте проаналізувати слова Павла Загребельного, які ми взяли епіграфом до нашого уроку.

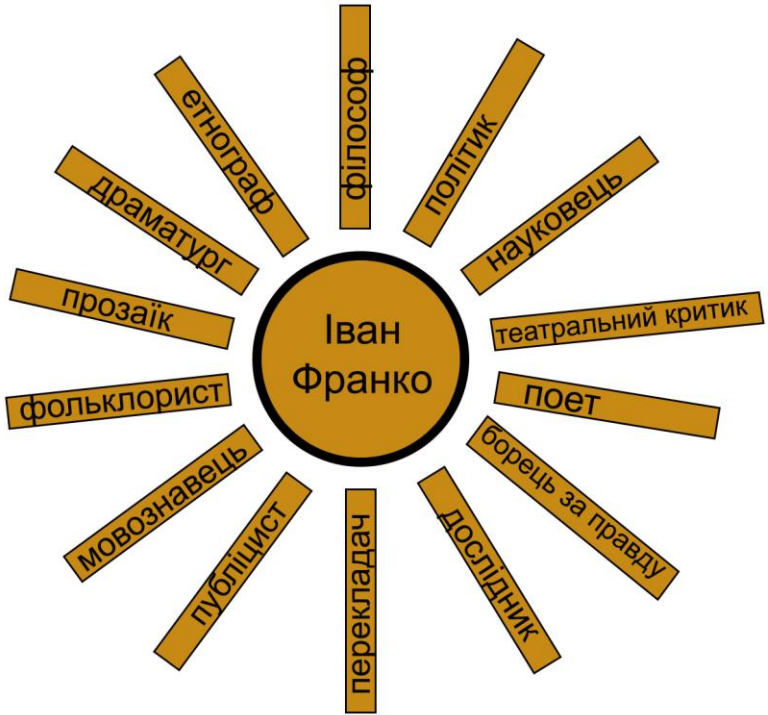
V. Осмислення навчального матеріалу

Учитель. Дослідницькі групи не тільки підготували для нас цікаві презентації, але й вирішили перевірити, чи уважними були ви під час уроку.

“Біографи” розробили тестові завдання (учні виконують тестові завдання)

“Літературознавці” запропонували створити Інформаційне гроно: “Яким постав перед нами Іван Франко”

Інформаційне гроно

“Критики” попросили однокласників з’ясувати місце Івана Франка у вітчизняній та світовій літературі.

Учитель. Чи можна вважати Івана Франка генієм української літератури?

VI. Підведення підсумків, оцінювання результатів роботи

Сьогодні на уроці ми розкрили велич життєвого й творчого шляху Івана Франка – митця, що проклав нові шляхи в культурі Слова, вченого-

гуманітарія світового масштабу, провісника нашої державності.

VII. Рефлексія

— Чи сподобалось вам досліджувати спадщину Івана Франка?

— Чи виконали ми поставлені завдання?

— Що ви відчували під час уроку?

— Які труднощі виникали у вас під час роботи?

— Що ви хочете побажати своїм однокласникам?

— Які етапи уроку вам сподобались найдужче?

— Як ви оцінюєте результати своєї роботи?

—

VIII. Домашнє завдання

Написати есе на тему: “Іван Франко – супергерой.”

2.2. На уроках української мови

Прикметник. Загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль

6 клас

Урок із використанням технології критичного мислення.

Мета. Засвоїти теоретичний матеріал теми, сформулювати в учнів вміння відрізнити прикметник від інших частин мови; розвивати мовленнєві навички та творчі здібності; виховувати любов до усної народної творчості, української мови.

Обладнання: підручник, збірки казок, запис прислів'їв та приказок, таблиця.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Хід уроку

I. Підготовка до сприймання нового матеріалу.

“Мозковий штурм”

— Чого навчають нас казки? А приказки та прислів'я?

— Які частини мови ви знаєте?

II. Повідомлення теми й мети уроку.

Мотивація навчальної діяльності

— Що ви очікуєте від уроку?

III. Актуалізація знань

1. Колективна робота

Порівняти записані слова. Пояснити, до яких частин мови вони належать?

Щасливий – щастя, боязкий – боягуз, добрий – доброта, каламутний – каламуть, радісний – радість, ледачий – ледар.

2. “Коло ідей”

Висловіть ідеї, що потрібно робити, щоб правильно розрізняти частини мови. Приблизний перелік ідей:

- Поставити запитання.
- Визначити загальне значення слова.
- З’ясувати синтаксичну роль.
- Визначити граматичні ознаки.

3. Узагальнення учнівських ідей.

IV. Усвідомлення матеріалу

Учні за бажанням об'єднуються в 3 групи, спочатку працюють з підручником, а потім виконують завдання.

Робота в групах.

1. Гра “Хто швидше”

Дібрати синоніми та антоніми до слів: вільний, цікавий, веселий, дзвінкий, сумний, світлий.

2. Гра “Пригадай прислів'я”

Кожна група намагається пригадати прислів'я і приказки з прикметниками і записати їх.

3. Гра “Поміркуй і здогадайся”.

На дошці проєктується текст, замість крапок учні повинні вставити потрібні, на їхню думку, прикметники.

Казка “Проліски”

Прийшла .. весна. Мама покликала Романа в ... ліс по ... квіти. Ось вони прийшли до ... лісу. Під ... деревами ... килимом голубіли проліски. Роман думав, що крім ... квітів тут нічого немає. А потім помітив ... кущики. ... сонечко лагідно торкалося ... вершечків дерев. І раптом хруснула ... гілка. Мама з Романом насторожилися. А це

був ... зайчик. Він побачив ... людей і зник.
Подорож до ... лісу всім дуже сподобалася.

4. Поетична хвилинка

Учениця декламує уривок казки у віршах Олександра Олеса “Микита Кожум’яка”, а учні виписують прикметники, пояснюють їх лексичне значення, аналізують, яку роль виконують прикметники у цій казці.

V. Осмислення нових знань і вмінь

- Гра “Підбери матеріал для своєї казки”

Учні кожної групи утворюють і записують словосполучення з наведеними іменниками, додавши до них прикметники. Пояснюють, від чого залежить рід, число, відмінок прикметників

Країна, володар, царівна, ліс.

Парубок, слово, правда., стрічка.

Квітка, вуста, перемога, царство.

- Робота в групах

Учні створюють казки, використовуючи підібраний матеріал.

VI. Підсумок уроку. Оцінка роботи груп

VII. Рефлексія

Метод “Мікрофон»” (“Незакінчене речення”)

- Сьогодні на уроці ми вивчили...
- Ми ставили перед собою мету...
- Ми досягли (не досягли) мети ...
- Найбільше сподобалися такі форми роботи...
- Найбільше зацікавило на уроці ...

VI. Домашнє завдання

Вивчити правила. Продовжити казку, яку склали на уроці, пояснити роль прикметників у ній.

Розвиток мовлення. Урок-екскурсія “Вулиці рідного міста” (Усний твір–опис місцевості на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі)

8 клас

Мета. Ознайомити учнів з побудовою твору-опису місцевості, формувати у них уміння складати такі описи на підставі власних спостережень і вражень у художньому стилі; розвивати спостережливість, логіку, творчі здібності; виховувати любов до рідного міста.

Тип уроку. Урок-екскурсія

Обладнання. Презентація “Вулиці рідного міста”, картки–пам’ятки, вказівники вулиць.

*Вулички Пірятина, провулки –
Краєвиди теплі та м’які.
Ми гуляємо, смакуєм булку –
І долонька в маминій руці.
Альона Гуленко*

Хід уроку

I. Організаційний момент.

- Чи любите ви подорожувати?
- Чи хочете здійснити екскурсію рідним містом?

II. Повідомлення теми та мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

Сьогодні у нас урок-екскурсія вулицями рідного міста. Ми спробуємо пройти великими, а особливо маленькими вуличками й провулками, почуємо щось особливе про наше рідне місто, про що, можливо, навіть не здогадувались.

- Що ви чекаєте від цієї екскурсії ?
- Чи багато ми знаємо про рідне місто?
- Де ми можемо використати наші знання?

— З яким настроєм ви починаєте екскурсію?

III. Актуалізація опорних знань

Для того, щоб наша мандрівка була цікавою та пізнавальною, давайте пригадаємо деякі поняття, використовуючи пам'ятки, які лежать на ваших столах.

Пам'ятка “Типи мовлення”

1. Опис
2. Розповідь
3. Роздум

Пам'ятка “Твір-опис”

Твір-опис – це зв'язний текст, у якому словесно зображуються основні ознаки предмета, явища, особи. У творі-описі можуть бути елементи розповіді та роздуму. Важливо, щоб розповідь не переважала над описом, а містила лише додаткові відомості.

Пам'ятка “Особливості художнього стилю”

Використовує все багатство рідної мови, образної, насиченої художніми засобами, багатої на синоніми, антоніми, фольклорні елементи й навіть діалектизми та жаргонізми.

Пам'ятка “Структура твору-опису”

1. Загальне враження від побаченого.
2. Опис найважливіших частин (у певній послідовності)
3. Висновок.

Пам'ятка “Як працювати над твором-описом місцевості в художньому стилі”

1. Вдало доберіть матеріал, виділіть об'єкти, що складають основу опису.

2. Дотримуйтесь вимог художнього стилю, доречно використовуйте художні засоби (епітети, порівняння, метафори).

3. Використовуйте слова та словосполучення, на позначення місця розташування об'єктів опису місцевості (неподалік, поруч, у центрі, прямо перед нами, трохи далі...).

4. Передайте власне ставлення до місцевості (захоплення, замилювання, здивування тощо).

IV. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

Тепер ми готові до екскурсії рідним містом, і почати я хочу словами, що стали епіграфом нашого уроку.

На попередньому уроці ви отримали випереджувальне завдання.

Кожен з вас добре попрацював і зараз розкаже про вулицю, де ви народилися, де проходить ваше дитинство. І ви повинні розповісти так, щоб ми повірили, що ваша

вулиця – найкраща в місті, і нам усім хотілося відвідати її.

Орієнтовний план опису вулиці

I. Назва вулиці та короткі відомості про неї.

II. Розміщення та забудови.

1. Розміри та структура.
2. Цікаві будинки та заклади.
3. Рослинність.
4. Загальне враження.

III Особисте ставлення до рідної вулиці.

Практична робота в парах

Щоб ваша розповідь була цікавою та лексично багатою, необхідно дібрати слова-синоніми, епітети та порівняння.

I. Пишатися – гордитися, захоплюватися.

Пряма – рівна.

II. Пам'ятник – монумент, обеліск.

Дорога – бруківка, путівець, асфальтівка.

III. Парк – сквер.

Будинок – хата, житло, споруда, домівка.

У своїй розповіді використовуйте такі слова:

Словничок

Пряма-прямісінька, петляє, поміж будинків, по обидва боки, посередині, в кінці, в оточенні дерев, милують око, створює затишок, перед центральним входом, на околиці міста, пам'ятник, монумент, сквер, дитячий майданчик, охайний, чепурний, ошатний, спортивні споруди, навчальні заклади, паркани, квітники.

Перегляньте презентацію, яка допоможе вам пригадати деякі особливості наших вулиць, нагадає деталі, на які треба звернути увагу.

Презентація

V. Робота над складанням усного твору-опису.

VI. Виступи учнів. Обговорення учнівських робіт.

Учень, який виступає, прикріплює вказівник вулиці, про яку розповідає, на дошці.

VII. Міркування – узагальнення

— Що нового ви дізналися про рідне місто?

— Чи може наше місто зацікавити туристів?

Чим саме?

— Про які куточки рідного міста ви почули вперше?

— Чия розповідь вас вразила найдужче?

VIII. Підсумок уроку. Відзначення досягнень учнів

IX. Рефлексія. Інтерактивна вправа “Мікрофон”

- На цьому уроці я навчилася...
- Мені найбільше сподобалося..
- Трудність викликало...
- Сподобалося чи не сподобалося бути екскурсоводом?

X. Домашнє завдання. Підготуйте проєкт “Місто майбутнього”

ВИСНОВКИ

Реформування освіти в Україні зумовило широке впровадження в навчально-виховний процес нових навчальних технологій, спрямованих на формування життєвих компетентностей та розвиток творчих здібностей учнів.

І як результат, діти повинні навчитися критично оцінювати надійність джерел інформації; виділяти необхідну інформацію та обробляти її; аналізувати й оцінювати власні та чужі висловлювання, припущення, висновки, аргументи, гіпотези, переконання; ставити запитання з метою одержання точнішої інформації або її перевірки; розглядати проблеми з різних точок зору і порівнювати різні позиції та підходи; висловлювати власну думку; мати багатий словниковий запас і влучно обирати мовні засоби; самостійно приймати рішення.

Але щоб цього досягти, учитель сам повинен постійно вчитися, розвиватися, не зупинятися на досягнутому, бути дослідником і завжди знати, де знаходити і як опрацювати матеріал, бути творчим і креативним.

Запропонований посібник адресований учителям української мови та літератури закладів загальної середньої освіти і націлює їх

на використання різноманітних інноваційних технологій для виявлення обдарованих дітей та розвитку творчих здібностей учнів. Тому що головне наше завдання — формування творчої особистості, майбутньої еліти України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барко В.І., Тютюнников А.М. Як визначити творчі здібності дитини? -К.: Україна, 1991. – 80 с.
2. Києнко-Романюк Л.А. Збереження і відродження духовних цінностей -умова розвитку критичного мислення у дітей та молоді // Педагогіка духовності: поступ у третє тисячоліття : матеріали наук.-практ. конф., 19 квітня 2005 р. - К., 2005. - С. 231 — 234
3. Києнко-Романюк Л.А. Проблеми майстерності, творчості, професіоналізму педагогічних кадрів при формуванні активної громадянської позиції у дітей та молоді засобом розвитку критичного мислення // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. - Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики, 2005. - Вип. 3 (13). - С. 236-239.
4. Києнко-Романюк Л.А. Учителю про розвиток критичного мислення в учнів і студентів: теорія і практика / Л.А. Києнко-Романюк // Рідна школа. -2006. - № 7. - С. 68-70.
5. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. Посібн./О. І. Пометун, Л. В.

Пироженко; За ред. О. І. Пометун. – К.: А.С.К., 2006. – 192 с.: іл.

6. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : [б-ка з освітньої політики] ; під заг. ред. О. В. Овчарук. - К.: К.І.С., 2004. - С. 66-72.

7. Пометун О. І. Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн /О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: [б-ка з освітньої політики]; під заг. ред. О. В. Овчарук. - К.: К.І.С., 2004. - С. 16-25.

8. Савченко О. Я. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти / О. Я. Савченко // Компетентнісний підхід у сучасній освіті; світовий досвід та українські перспективи; під заг. ред. О. В. Овчарук. — К.: К.І.С., 2005.

9. Тягло О. В. Критичне мислення: Навчальний посібник. - Х.: Вид. група “Основа”, 2008. - 189 с.

10. Чудновський В. Е. Обдарованість: дар чи випробування / В. Е. Чудновський, В. С. Юркевич. - М.: Знання, 1990.
11. Шульдик В.І. Педагогічний аспект диференційованого підходу до учнів у навчальному процесі: Навчально-методичний посібник: – К.: ІЗМН, 1997.
12. Творчі завдання як засіб естетичного розвитку учнів у процесі вивчення мови // Науково-методичний журнал “Вивчаємо українську мову та літературу”- ВГ “Основа” -2013-№29- С.11-13
13. Технології розвитку критичного мислення учнів /А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метью, Д. Макінстер. – К.; 2006 р. 9.
14. Формування критичного мислення школярів / Марченко О.Г. - Х вид. група “Основа”: “Тріада +”. - 2007 р. 10.
15. Як опанувати технологію критичного мислення / Макаренко В.М. Туманцова О.О. - Х.: вид. група “Основа”: “Тріада +”. - 2008 р.

